

18.9.2025

OAJ:n avoimen tieteen ja tutkimuksen linjaukset

Yleistä

Kasvatuksen, koulutuksen ja tutkimuksen edunvalvojana Opetusalan Ammattijärjestö OAJ julkaisee omat avoimen tieteen ja tutkimuksen linjauksensa. Tämä linjapaperi on valmisteltu OAJ:n toimielimissä kevään 2025 aikana ja hyväksytty OAJ:n hallituksessa syyskuussa 2025. OAJ suhtautuu lähtökohtaisesti myönteisesti avoimen tieteen ja tutkimuksen edistämiseen sivistyksen saavutettavuuden parantamiseksi. OAJ:n näkemyksen mukaan tieteen avoimuuden edistäminen yhdessä ja suunnitelmallisesti rakenteita vahvistamalla on kannatettavaa. OAJ:n ensisijaisena tavoitteena on laadukas koulutus ja tutkimus, jolloin kehittämistyö avoimuuden edistämiseksi ei saa viedä liikaa aikaa itse sisällön ja työn tekemiseltä.

Avoin tiede ja tutkimus Suomessa

Avoin tiede on jatkuvasti kehittyvä ala. Suomessa tieteen ja tutkimuksen avoimuutta on ansiokkaasti edistänyt Tieteellisten seurain valtuuskunta (TSV). OAJ seuraa tätä kehitystyötä ja osallistuu kommentoiden sitä aktiivisesti. Tällä hetkellä Suomessa valmisteltu avoimen tieteen ja tutkimuksen viitearkkitehtuuri ei kuitenkaan vielä ole riittävän selkeä ja käytettävä, eikä kaikkiin hankaliin kysymyksiin liittyen esimerkiksi tekijänoikeuksiin tai resursointiin ole muodostettu selvää kantaa.

Tekijänoikeudet kuuluvat tekijälle ja niiden luovutuksesta tulee sopia erikseen

Tekijänoikeuslaki antaa opettajalle oikeuden päättää oman oppimateriaalinsa avaamisesta tai avaamatta jättämisestä. Ketään ei voida pakottaa oppimateriaalien avoimeen julkaisemiseen. Menettely, jossa työntekijältä vaaditaan kaikkien tekijänoikeuksien luovuttamista työnantajalle ilman korvausta, on kohtuuton sopimusehto.

Avoimuutta ei myöskään voida edistää opettajien tai tutkijoiden vapaaehtoistyöllä ja työssä jaksamisen vaarantamisella.

Oppimateriaalien avaamisen tulee olla opettajan päätettävissä

Oppimateriaalin avoin julkaiseminen on jokaisen opettajan omassa päätäntävallassa. Sen lisäksi, että päätäntävalta koskee sitä, avaako materiaaleja ollenkaan vai ei, se koskee myös sitä, millä ehdoin materiaaleja avataan ja ylipäätään minkä toimijan kanssa. Opetusallalla vakiintunutta käytäntöä tekijänoikeuksien siirtämisestä tai luovuttamisesta vain sopimusteitse tulisi vastaavasti noudattaa myös tutkimusorganisaatioissa.

18.9.2025

Oppimateriaalien avaaminen ja avoin käyttäminen tulee toteuttaa kunnioittaen tekijänoikeuksien lisäksi myös tietosuojaa, saavutettavuusvaatimuksia, tiedonhallinnan velvollisuuksia ja eettisiä käytäntöjä. Tutkijoille ja opettajille tulisi turvata lailla materiaaliensa rinnakkaistallennusoikeus. Tutkimusartikkelien ja opetusmateriaalien rinnakkaistallentamisen tulee olla oikeus, ei pakko.

Riittävät tukipalvelut tukevat avointa tiedettä ja tutkimusta

Aineistojen avoimuuteen liittyy merkittäviä tutkimuseettisiä ja lainsäädännöllisiä kysymyksiä, jotka tutkijoiden on syytä tuntea. Tämä edellyttää myös organisaatioille merkittäviä tiedontarpeita.

Organisaatioiden tulee tarjota henkilöstölleen konkreettista oikeudellista tukea sopimussisältöjen avaamiseen, jotta opettajalla tai tutkijalla on mahdollisuus tehdä harkittuja ja tietoisia päätöksiä tulostensa sekä materiaaliensa avoimuudesta.

Avoimen tieteen tukipalvelujen tulee olla kaikkien opetus- ja tutkimushenkilöstön jäsenten käytettävissä tarpeen mukaan.

Tieteenalojen erot on huomioitava

Avoimen tieteen edistämisessä on syytä huomioida, että tieteenaloissa on merkittäviä eroja koskien niin julkaisutoimintaa kuin tutkimusaineiston ja -datan avoimuutta.

Myös meritoitumista koskevat käytännön eroavat tieteiden välillä huomattavasti. Organisaatioiden tulisi kohdella tasapuolisesti eri uravaiheiden tutkijoita ja opettajia suhteessa aineistojen avaamiseen. OAJ pitää ongelmallisena, jos sellainen oppimateriaali, johon on avattu myös muokkausoikeudet, meritoisi enemmän kuin muutoin avoin oppimateriaali.

Tulevaisuuden resurssitarpeet on ratkaistava pitkäjänteisesti

Avoimien oppimateriaalien tekeminen ja julkaiseminen vaatii paljon resursseja ja rahoitusta, joita ei tällä hetkellä suurimalla osalla korkeakouluista ole. Kansallisissa suosituksissa tulee ottaa kantaa kohtuullisen korvauksen maksamisesta materiaalien laatijalle.

OAJ muistuttaa, että organisaatiolla on vastuu huolehtia saavutettavuusvaatimusten toteutumisesta, henkilökunnan koulutuksesta ja riittävistä resursseista.